

Proces skriptizace společnosti, tzn. kulturní obrat k psanému projevu jako prostředku komunikace či prostředku trvalého uchování individuální i kolektivní paměti, je dnes velmi sledovaným a aktuálním fenoménem. Jde pochopitelně o složitý a vnitřně velmi strukturovaný jev, na jehož interpretaci se podílí prakticky celé spektrum vědních oborů od tradičních věd humanitních až po vědy exaktní, přírodní.

Samo rozhodnutí se pro písemnou formu komunikace bývalo obvykle názíráno jako něco, čemu byla přisuzována hodnotová měřítko pokroku: vždyť gramotná společnost stojí přeci nutně na vyšší civilizační úrovni než společnost negramotná. Tak se dříve běžně soudilo. Dnes, v době rozkolísávání téměř všech hodnot, je takto apodikticky formulované a jednostranné posuzování gramotné společnosti bohužel problematizováno; poukazuje se na to, že gramotnost tak, jak nám ji prostředkuje písmo, nasazuje našemu duchovnímu zraku při vnímání okolního světa jakési „brýle“, přes něž nejsme schopni vnímat jevy v jejich celistvosti a úplnosti, případně způsobuje různá pokřivení – jinými slovy: písmo nám sice přináší řadu komunikačních možností, něčeho nás ale na druhou stranu zbavuje.

Kulturní obrat k latinskému písmu v českých zemích, který byl předmětem předložené práce, byl prezentován jako jev jednoznačně pozitivní, jako jev doprovázející christianizaci v období raného středověku, jako jev, který zajistil české společnosti její pevné zakotvení v souřadnicích latinského Západu. Hlavní pozornost byla zaměřena na prameny, které jsou svědky samotného počátku tohoto procesu.

Podstatnou roli zde sehrály ty prameny, jejichž aktivní „život“ byl již dávno ukončen, ale které díky aplikaci metod latinské paleografie a kodikologie mohou opět vypovídat. Je to vlastně poprvé, kdy můžeme takto komplexně posoudit překvapivě pestrá nabídku rukopisů, rukopisných zlomků (dochovaných ve formě

pergamenové makulatury), ale i nejstarších pramenů úředního charakteru (memoriálních záznamů a listin), a kdy na jejich základě můžeme zformulovat první závěry o tom, za jakých okolností přestávají být raně středověké české země pouhým pasivním recipientem impulzů přicházejících z již christianizovaných krajín, kdy v Čechách a na Moravě latinská písemná kultura zapouští hlouběji své kořeny a začíná zde být aktivně pěstována.

Země, v níž se rozprostřela zatím nesmělá síť prvních duchovních institucí (biskupství, benediktinských klášterů a kostelů s kapitulami), se pozvolna v průběhu XI. století stává zemí, kde vznikají první střediska organizované písařské činnosti – skriptoria. Byli jsme svědky toho, že kodexy zde tehdy vznikající sloužily spíše praktickým každodenním potřebám liturgického provozu a neměly vyšší estetické ambice, a je to pochopitelné; od těchto prvních skriptorií nebylo možno prozatím očekávat excelentní výkony. S náročnějšími zakázkami se čeští a moravští zadavatelé museli i nadále obracet do zahraničí. Avšak jedno je jisté: byla tím definitivně otevřena brána nejen pro intenzivnější opisovačskou činnost, ale i pro původní, domácí latinskou literární tvorbu.

Aktivní participace českých zemí na latinské písemné kultuře má ovšem svůj hluboký dopad i v oblasti písemnictví pragmatického. Ústní tradice doprovázená symbolickým aktem dostane výrazného konkurenta ve formě psaného dokumentu, který pozvolna převezme dominantní úlohu a ve spojení s právní závazností zatlačí předchozí „médiá“ do pozadí, ba i do zapomnění.

Zvykli jsme si na to, že každým novým impulzům ve vědě obvykle předchází návrat k původním pramenům, tedy cesta „ad fontes“, nasměrování pozornosti na původní zdroje informací. V případě počátků latinské písemné kultury u nás to znamenalo věnovat pozornost tomu, co už bylo jednou odsouzeno k zániku. Jsem si dobře vědom, že nejsme zdaleka na konci cesty, ale již jsme vykročili...